

Määttai maddjin

– Puäd̄lvest tuâjj sä'mmlai dommvuu'dest

SÁMEDIGGI
SÁMITIGGE
SÁÁ'MTEGG
SÁAMELÁISKARAJAT

Saamelaisalueen koulutuskeskus
Sámi oahpahusguovddáš
Sámi mártááttáskuvdáš
Sáimvuod̄ ikool'ijemkuddáš
PL 50, 99870 Inari, 040 723 7309, www.sogaskk.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Aluehallintovirasto

Määttai maddjin – Puädlvest tuâjj sä'mmlai dommvuu'dest

Tät vihkk lij rajjum Säa'mtee'gğ nuõrisuåvtõõzz Oahppoofelaš-ha'ŋkķõõzz čiolgtõõzz vuâðald da tõt ta'rjjad nuõrid teâð tån poddsaž da puädlvaž tuâj vuäžžam vuei'tlvažvuõðin sä'mmlai dommvuu'dest.

http://www.samediggi.fi/nuorat/index.php?option=com_content&view=article&id=154&Itemid=50&lang=sms

Lappi vu'vddvaaldâšmkoontâr lij miöttâm veä'kkttöözz Oahppoofelaš -projektta Hallttöözz pärnai - da nuõripoliitikk õõudâsviikkâmprograamm toi'mmepiijâm vääras âarai tie'ggin. Lââ'ssen projee'kt lij teäggum Mätt'tõs- da kulttuurministeria miöttâm Sää'mtee'gğ nuõrisuåvtöözz toi'mmjemveä'kkttöözzâst. Snimldööggid projee'kt âânma uu'di Sää'mvuu'd škooultemkõõskõs.

Čiõlgtöözz raajjmest va'sttii Laura Olsén da viihk graaflaž tuâj plaanummšest va'sttii Terhi Tuovinen.

© Sää'mtee'gğ, Nuori suåvtöözz
Teäddam: Tunturi-Lapin Kirjapaino

Säämas jåårglâttam: Merja Fofonoff

Siiskõslooggtõk

Šiõgg nuõrr	4
Tuâjjvue'jjest da vuei'tlvažvuõðin vuäžžad tuâj sä'mmlai dommvuu'dest	5
Sosiaal- da tiõrvâsvuõttthuõl ämmatvuu'd	6 - 7
Šõddeem- da mätt'temvuu'd	8 - 9
Maatkčem ämmatvu'vdd	10 - 11
Sää'morganisaatio	12
Puäžžtääll	13
Čiõtt-tuâjjla ämmatvu'vdd	14
Kue'lstummuš	15
Ålgglõstuâjj	16
Teåttkääiv	17 - 19

Šiõgg nuõrr,

Tät Määttai maddjin-vihkk lij rajjum tuu juu'rdee'l, šiõgg nuõrr, ķeäst lie õõudâst pue'tti ääi'j ämmtallaš va'lljummuž. Vihkk lij rajjum Sää'mtee'ġġ nuõrisuåvtõõzz Oahppoofelaš-ha'ŋķķõõzzâst rajjum čiolgtõõzz vuâďald, da tõn jurddjen lij čuä'tõõllâd äämatvuu'did, koin vuäitt vuei'tlvanji vuäžžad tuâj åå'n da puäďlvest Lää'ddjânnam sä'mmlai dommvuu'dest. Pue'tti ääi'j ij pââst tie'tted õuddlest, leša tiõttum indikaattorid ta'rktõõlee'l, internee'ttest norrum webropol-kõõjttõõllmõõžž va'sttõõzzi vuâďald da mainstättmõõžž vuâďald kuâsttje'či, što aainâs tän viihkâst čuä'jtõllum äämatvuu'din tuâj vuäžžam kue'stelm vaaikte lee'd pue'r pue'tti ääi'jest.

Čiolgtõõzz õhttvueďďâst liädglaz kõõjttõõllmõõžž vuõlttee pâ'jjel 457 va'sttee'ja, koi teäďaid no'rre vuei'vvää'sšest Lää'ddjânnam põõrgâsreki'stter teäďaid veä'ķķen ââ'nee'l. Lââ'ssen teäďaid no'rre Sää'mvuu'd koo'ddi ne'ttseeidain da teäď ääv kõõjttõõllmõõžžâst liähte še Sää'mtee'ġġ ne'ttseeidain di YLE Sápmi ne'ttseeidain. Vuäžžaim kõõjttõõllma 73 va'sttõssâd, koi vuâďald vue'ss tän viihk analysist lij rajjum. Liädglaz kõõjttõõllmõõžž lââ'ssen čiolgtõõzz pirr mainstõ'ttum lie õhttsa 21 jee'res tuâju'vddjed le'be jii'jjes äämatvuu'd äämatnii'ķķid puki Sää'mvuu'd koo'ddi, mâ'te Aanar, Enontekiö, Uccjoogg di Suä'ďjel kâå'dd vuu'din. Čiolgtõõzz mie'ldd šõõddi tät vihkk, kâå'tt lij tuäiv mie'ldd äü'ķķen tu'nne pue'tti ääi'j ämmtallaš va'lljummšid smiõtteen.

Ķennvõs tiõrv'vuõďin,

Sää'mtee'ġġ Nuõrisuåvtõs

Tuâjjvue'jjest da vuei'tlvažvuõďin vuäžžad tuâj sä'mmlai dommvuu'dest

Mätt'tõõttât vue'ljeen mâŋŋa pââibuž-škooul le'be lookjiškooul joudd nuõrr vie'sseed määngaid jee'res aa'sšid pue'tti ääi'j kuõškee'l. Őhtt tõin lij teättlõs pue'tti ääi'j äämat va'lljummuš. Äämatva'lljummuš vaaikte nuõr jii'jjes niõggâlm, pe'ce juurd še tõ'st, ko'st jii'jjes niõglmi tuâj vuäitt tuejjeed. Lää'ddjânnam sää'mvuu'dest škooultõõzz ta'rjjummšest puä'tte raa'j vuâstta da nuõrr joudd täujja vue'lġġed dâåma meädda miõl meâldlaž äämat mätt'tõõttâm diõtt. Mäccmõš dommvoudda mâŋŋa mätt'tõõttmi lij kâ'l vuei'tlvaž, leša va'lljeem pääi'ķest lij šiõgg årsted ju'rdded, mâi'n äämatvuu'din sä'mmlai dommvuu'd koo'ddin vuäitči lee'd tuâjj vuäžžmest.

Oahppoofelaš –ha'ŋķķõõzzâst leä'p põrggâm kaart'ted Lää'ddjânnam sää'mvuu'd puäďlvaž tuâjvuäžžamvuei'tlvažvuõďid, koin tän poodd jie leäkker vuäžžmest tää'rķ teäď õõudbeä'lnn. Lappi luotsi õudlkâ'stempoortal mie'ldd ceelai Lappi-jânnmest tuâjjvue'jj õuddnummuž juu'rdet puârrnem jie'llemvue'ķķjie'llem jälljem da tuâjjiõgg võiddâm diõtt.

Nu'tt še Lappi JTP-kõõskõõzz oddee'jjmannu odđ statistikkteäď tuâjjvuõď ķiçldõõggâst čuä'jte, što tuâjte'mes tuâjjoocci mie'rr lij ķeäppnam pukin sä'mmlai dommvuu'd koo'ddin lokku vää'ldķâni Suä'ďjel ee'jj 2015 oddee'jjmannu da ee'jj 2016 oddee'jjmannu kõskksaž äi'ġġen.

Tän viihkâst lie čuä'jtõllum nu'tt mainstättmõõžž ko liädglaz kõõjttõõllâmlomaakk va'sttõõzzi vuâďald viõuseld õu'dde puättam pue'tti ääi'jest tuejteei äämatvuu'd, mâ'te sosiaal- da tiõrvâsvuõthuo' äämatvuu'd, šõddeem da mätt'temvuu'd di maatkķemvuu'd. Lââ'ssen viihkâst čuä'jtõõlât še sää'morganisaatioi tuejteei vaaiktõõzzid, di ä'rbbvuõďlaž sää'm jie'llemvuõ'jjid di tõi puäďlvaž kue'stlmid da looppâst puutet vuänkanji õu'dde veâl ålġġlõstuâj vuäittmõõžžid vuu'dest.

Viihkâst čuä'jtõllum äämatvuu'di lââ'ssen še raajjkaupp, čiištâmkääzkkõõzz, Meä'cchalltõs da raajjvaardtõk lie Lää'ddjânnam sä'mmlai dommvuu'dest miârktei tuejteei.

Sosiaal- da tiõrvâsvuõttthuõl ämmatvuu'd

Sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzz lie statistikk mie'ldd õhtt sää'mvuu'd koo'ddin jeänmössân tuejteei toimmvuu'din (Lappi leett statistikk 4.1.2016). Pukin Sää'mvuu'd koo'ddin rajjum mainstättmõõžži vuâdald kuâsttai, što vuu'dest le'čči tuâjj ta'rjeemnalla âân da pue'tti ääi'jest. Mij raajtem liâdglaž kōõjttõõllmõš čuä'jat, što tän poodd sää'mvuu'dest lij Soti-vuu'dest vää'nn tuâjjooccjin, ko 67 prose'ntted kōõjttõõllmõšše va'sttääm Soti-vuu'd ämmatnii'kkin lij tän miõl. Seämma mænggaz a'rvvle, što tuâjjlain šadd lee'd vää'nn še pue'tti ääi'jest da tâ'lk 11 prose'ntted a'rvvle, što tuâjjoocci puä'tte lee'd leigga jiânai. Tuâjj- da jie'llemvue'kkministeria rapoort "Sosiaali- ja terveysalan työvoiman riittävyys nyt ja tulevaisuudessa" (13/2015) mie'ldd Lää'ddjânnmest ämmatvuu'dest ij leäkku vuei'nnmest vuõ'i'ggest vää'nn tuâjjlain, leša rapoortâst puu'tet õu'dde, što kōõččmõš da ta'rjjummuš jie teeiv õ'hte pukin vuu'din jie-ga puki ämmti beä'lnn.

Lappi luotsi- õudldâ'sttempoortal ne'ttseeidain a'rvvlet, što Soti-vuu'd ämmatnii'kki serddmõš jeältõ'kke pohtt važžtõõzzid tuâjjviõgg vuäžžma Lappi-vuu'dest pue'tti ääi'jest. Jeärben važžtõssân kaaggâd õu'dde sää'mkiõllsaž sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzzi ta'rjjummuš, ko sää'mkiõllsa ämmatnee'kk jie leäkku vuäžžmest.

Ta'rkstõõleen Ammattibarometri-seeidai beä'l ee'jj tuâjjmarkkânvue'jj õudldâsttmõõžž Tuõddâr- da Tâ'vv-Lappi vuu'din puätt õu'dde, što vuu'dest jeä'rben takaidâhttrin, puõccihoi'ddjee'jin da â'lddhoi'ddjee'jin lij vää'nn.

Soti-ämmatvuu'din puädlvaž tuâjjvue'jj a'rvvlummuž vaigsmâtt siõmmna tän poodd Lää'ddjânnmest joo'tti vä'lddkâaddlaž Soti-oodõs, koon vaaiktõõzzid lij vaiggâd veäl tiuddsallânji õõudbeä'lnn tie'tted.

Dâhttar

Dâhttrid da jeä'rben sää'mkiõl siltteei dâhttrid, kuâsttje'či tän pooddâst lee'd tarbb Lää'ddjânnam sä'mmlai dommvuu'dest âân da pue'tti ääi'jest. Dâhttren vuäitt tuejjeed Lää'ddjânnam sää'mvuu'dest vuõss-sââ'jest koo'ddi tiõrvâsvuõttkõõskõõzzin kääzzkâ'sttmen. Privat sektrest vuäittmõõžž vuäžžad tuâjjpääi'k lie rää'jlânji

Dâhttrest õõlgtet Lää'ddjânnmest universite'tt-tää'zz škooul'tõõzz, kää'tt tän poodd lij He'lsen, Nuõrti-Lää'ddjânnam, Oulu, Tampere da Turku universitee'tti talkkâmtiõdlaž tiõd'koo'ddin.

Puõccihoi'ddjeei

Puõccihoi'ddjeei lie tän poodd kōččum pukin sää'mvuu'd koo'ddinu'ttku'kesäiggsažkovuänkabäiggsažtuâjjkõõskid ijga vue'jj muuttâz leäkku radikaal'lânji vue'rddmest pue'tti ääi'jest. Jeä'rben sää'mkiõllsaž tuâjjviõ'kke lij tarbb, ko narood da ä'sšnekkââ'dd puä'rsmeen sää'mkiõl miärktõs hâidduâjain täujja šorran. Puõccihoi'ddjee'jen vuäitt sää'mvuu'dest tuejjeed jäänmõs koo'ddin kääzzkâ'sttmen jeerab mie'ldd tiõrvâsvuõttkõõskõõzzin puõccisõõ'jin, poliklinikkain da vuâsttavâ'lddmõõžžin, miõlltiõrvâsvuõtt-da piärvuä'pstempaai'kin, kääzzkâ'sttempõõrtin da dommpuõccihâaidast.

Puõccihoi'ddjeei tu'tkkõõzz vuäitt tuejjeed ämmatõllškooulin, koin sää'mvoudda ââ'ldmõs lij Ruä'vnjaargâst.

Â'lddhoi'ddjeei

Â'lddhoi'ddjeei tuâjjkue'stelm sää'mvuu'dest lie seämanallšem ko puõccihoi'ddjee'jin, pe'ce vuei'tlvaž tuâju'vddi lie jii'jjes årnummšest kiddy da mænggubuin sektrin. Tõ'st, koozz â'lddhoi'ddjeei lij årnam lij jõnn miärktõs tön beä'lnn, tuejjad-a â'lddhoi'ddjeei õuddmiärkkân päärnai avi puärrsivui'm. Â'lddhoi'ddjee'jen vuäitak vuäžžad tuâj tiõrvâsvuõttthuõlkääzzkõõzzi lââ'ssen še õuddmiärkkân pei'vvhâiddampaai'kin le'be jee'resnallšem toi'mmjemkõõskõõzzin.

Â'lddhoi'ddjeei tu'tkkõõzz vuäitt čõõdted nuu'bb tää'zz mättstroi'ttlin. Sää'mvuu'd škooultemkõõskõs ta'rjjad Ä'vvlest vuei'ttemvuõd čõõdted Päärnai da nuõri

hâaid da šõddeem siltteemvuu'd, le'be puõccihâaid da huõlââ'nnem siltteemvuu'd â'lddhoi'ddjeei sosiaal- da tiõrvâsvuõttvuu'd vuâdđtu'tkkõõzz.

Sosiaaltuâjj

Ammattibaromeetr pue'tti beä'l ee'jj õuddldâsttmõõžžid tu'tkkeen tuâjjmarkkânvue'kk sosiaaltuâj ämmatnii'kki beä'lnn vaaikte'ce lee'd tää'zzest sä'mmlai dommvuu'dest. Oahppoofelaš-ha'ŋkkõõzz čiolgtõõzz õhttvuõdâst rajjum mainstättmõõžž čuä'jte kuuitâg jee'resnalla. Lââ'ssen puk liâdglaž kōõjttõõllmõšše va'sttääm sosiaalkääzzkâ'stemvuu'dest tuejjee'jin a'rvvle, što vuu'd tuâjjooccjin lij vää'nn âân da pue'tti ääi'jest. Mainstättmõõžžin jeä'rben tarbb sosiaaltuâjjlain pue'di õu'dde leša nu'tt še sosionoom ämmat leäi peäggum. Sää'mkiõl täaid vuei'net pukin koo'ddin tä'rkken ä'sšen sosiaaltuâjast.

Sää'mvuu'd koo'ddin nu'tt sosionoom ko sosiaaltuâjjla vuäžžä täujja tuâj koo'ddi kääzzkâ'sttmest jeerab mie'ldd sosiaalve'rğğpaai'kin, škooulin, puärrsi- da päärnaihuõllâmstroi'ttlid le'be vâkksaihuõl beä'lnn.

Sosionoom tu'tkkõõzz vuäitt čõõdted ämmatõllškooulâst, da sää'mvuu'dest ââ'ldmõs mättstrooi'tel lij Ruä'vnjaargâst. Nu'tt še sosiaaltuâjjla universite'tt-tää'zz tu'tkkõõzz vuäitt čõõdted Ruä'vnjaargâst Lappi universitee'ttest. Tu'tkkõsnoommõk lij õhttsažkâ'ddtiõdi le'be valdiatiõdi mai'stter (ââ'ree'l kiddy universitee'ttest), vä'lddaunnsen sosiaaltuâjj.

Šoddeem- da mátt'temvuu'd

Šoddeem- da mátt'temvuu'd lie vääžnai vuáđđan nu'tt sá'mmlain ko láddlain ohttožzin. Ämmatbaromeetr beä'l ee'jj tuájjmarkkânvue'jj öuddldâsttmööžžid ta'rkstööleen vuu'd tuájjvue'kk vaaikat lee'd tää'zzest da ämmatvu'vdd lij eeža šurr tuejjteei Lää'ddjânnam sää'mvuu'd koo'ddin (Lappi leett statistikk 4.1.2016.) Mij tuejjeem mainstâttmööžži vuáđald kuuitâg kuâsttje'či, što jeä'rben tiöttum mátt'tem- da šoddeemvuu'd ämmti ee'tkee'jin le'čči vää'nn vuu'dest. Mainstöttum bie'lin vitt ka'gše šoddeem da mátt'temvuu'd ämmatvu'vdden, ko'st le'čče tuáj ta'rjeemnalla še pue'tti ääi'jest tâä'vest. Liädglaz kőőjjtööllmööžž pääi'k vuőžžum va'sttöözzi vuáđald 64 prose'ntted mátt'temvuu'dest tuejjei va'sttee'jin vuäinn, što tän poodd vuu'dest lij vää'nn tuájoocjin sá'mmlai dommvuu'dest da 57 prose'ntted arvval, što vää'nnlij še pue'tti ääi'jest. Mainstâttmööžži vuáđald kuâsttje'či nu'tt, što jeä'rben sää'mkíõllsaž aaunâsu'čtee'lin le'čči vää'nn tän poodd. Nu'tt še spesiaalu'čtee'lid da sää'mkíõllsaž pei'vvhâiddamvuu'd ämmatnee'kk lie kőččum âä'n da pue'tti ääi'jest.

Klassu'čtee'l

Klassu'čtee'lid lij tarbb pukin sää'mvuu'd koo'ddin da jeä'rben uu'ccab paai'kin. Tán poodd sää'mkíõl silttummuž vuei'net tuõdi vääžnai da jönn öuddössân, ko tarbb sää'mkíõllsaž mátt'tõ'sse lij lâssnam. Kää'ddest kidd ååree'l puki koolm sää'mkíõl siltteei lie kőččum.

Tuájjpäai'k klassu'čtee'l käunne vuei'vvää'sšest kää'dd kääzzkőőžžâst vuáđđskooulin da nu'tt še jee'res tää'zz máttstroittlin jii'jjes spesiaalvuu'dest kidd ååree'l.

Klassu'čtee'lest öölgdet šoddeemtiõđ mai'sttertut'kkőőzz da sää'mvuu'dest âä'ldmös mátt'tőöttâmpäai'k lie Lappi universitee'ttest Ruä'vnjaargâst da Oulu universitee'ttest. Sámi allaskuvlast Kautokeinost vuäitt mátt'tőöttât klassu'čtee'l kandidaatt tu'tkőőzz räija.

Aaunâsu'čtee'l

Jeä'rben sää'mkíõllsaž aaunâsu'čtee'lin lij vää'nn sää'mvuu'dest. Tuáj lij ta'rjeemnalla kää'ddest kidd ååree'l jee'res sää'mkíõl silttee'jid, nu'tt ku'kesäiggsaž ve'rğgkőőskid ko vuänkab sâjjsažvuõđid.

Tuájaid aaunâsu'čtee'lid ta'rjee vuei'vvää'sšest kää'dd vuâlaž vuáđđ-skooul di lookkjiškooul, seämma ko še ämmtallaš máttstroittel.

Aaunâsu'čtee'lin öölgdet mai'sttertut'kkőőzz, koozz siskkne mátt'tum aunnâz mátt'tőöttmööžž di u'čtee'l pedagooglaž määtt. Mátt'temnalla åårrai aunnâz beä'lnn aaunâsu'čtee'l šadd čööđted kőőččmööžžâst åårrai aunnsest ju'n-a âä'lab öllškooulut'kkős le'be uu'ccmösân 60 mä'tjemceäkkaz veeidaž määtt, kookk ko'le taujja aaunâsu'čtee'l škooultõ'sse (asetös mátt'tem-tooim tuájjalažkää'dd annjőövmest 986/1998 da tőőzz rajjum muttâz). Öölgtum pedagooglaž määttaid vuäitt čööđted öuddmiärkkân Ruä'vnjaargâst Lappi universitee'ttest da Kautokeinost Sää'm öllškooulâst (Sámi allaskuvla).

Spesiaalu'čtee'l

Sää'mkíõllsaž spesiaalu'čtee'l lie kőččum sää'mvuu'dest. Spesiaalu'čtee'lid lij tarbb pukin škooultõstaa'zzin, nu'tt-ba vuei'tlvaž tuāju'vddjee'ji joukk lij jönn.

Spesiaalu'čtee'lin öölgdet šoddeemtiõđi mai'sttertut'kkőőzz da årnummuž spesialpedagogi'kke da spesialšoddummša. Spesialpedagogi'kke tu'tkőösprograamm vuäitt čööđted öuddmiärkkân Oulu universitee'ttest

Päärnaikaardâsu'čtee'l

Sää'mkíõllsaž öuddpeâmmämmatvuu'd öödudummša kiiidd'tet jeänab da jeänab vuâmmšööžž. Tán poodd kőččum sää'mvuu'dest li jeä'rben sää'mkíõl siltteei päärnaikaardâsu'čtee'l, leša nu'tt še jeärraz öudd-peâmmämmatnee'kk.

Päärnaikaardâsu'čtee'l vuäžža tuáj kää'dd le'be privat pei'vvhâiddampaai'kin da sää'mvuu'dest taujsmeei sää'mkíõllsaž kiiõllpie'zzin. Kiiõllpie'ss käunnje ännjest juõ'kk sää'mvuu'd kää'dd vuu'din.

Päärnaikaardâsu'čtee'l spraavde universitee'ttest šoddeemtiõđin uu'ccmösân kandidaatt tu'tkőőzz, koozz šâdd siiskeed päärnaikaardâsu'čtee'l škooultõs. Ämmta vuäitt valmštöövvâd še ämmatöllškooul päai'k mátt'tőöđee'l sosionoom (AMK) tu'tkőőzz. Tâid tu'tkőőžžid vuäitt čööđted jeerab mie'ldd Oulu universitee'ttest, Lappi ämmatöllškooulâst da Kautokeinost öllsekooulâst (allaskuvla). Lää'ssen Sää'mvuu'd škooultemkőöskõs lij plaane'mmen päärnaikaardâsu'čtee'l škooultööžž alttummuž sää'mvuu'dest öhttsažtuájast Oulu universitee'ttin.

Maatkčem ämmatvu'vdd

Maatkčem ämmatvu'vdd lij ämmatvu'vdden tuõđi määngbeällsaž da tõt kätt määngaid jee'res toimmvuu'did, kookk lie naggsânji čõnstõõggâst maatkšummša. Tuâjj-da jie'llemvue'kkministeria õ'lmstâ'ttem maatkšummuž toimmvu'vddprotist (5/2014) näkkmen toimmvu'vdden lie listtuum: aazztummuš, ravitsemistoiminta, mä'tkk-konttri da mä'tkkjä'rjstee'ji toimmjummuš, sporttjemtoimm, hää'skõõttâm- da virgsmâ'ttemkääzzkõõzz, jee'resnallšem persoonlažkääzzkõõzzid, kulttuurda'jjtemtoimmditrafikk da tøn kääzzkõ'stti toimmjummuš. Statistiikk da čiolgtõõzzi mie'ldd maatkšemämmatvu'vdd lij leämmaž šorrne'mmen da jeerab mie'ldd Lappi luotsi õudldâ'sttemportaal ne'ttseeidain a'rvvlet, što vuu'd tuâjjvue'kk Lappi-vuu'dest lij pue'rr. 21 ha'ŋkkõõzz čiolgtõõzz pirr

mainstõttum bie'lin 15 arvval, što maatkčemvuu'dest le'čči pue'tti ääi'jest še tuâjj ta'rjjeemnalla sä'mmlai dommvuu'dest. Liädglaž kõõjttõõllmõ'sše va'sttääm maatkčem- da porrmõšämmatvuu'd ämmatnii'kk 70 prose'ntted va'sttee, što ämmatvuu'dest lij tån poodd vää'nn tuâjooccjin da 90 prose'ntted arvval, što vää'nn tuâjooccjin lij še pue'tti ääi'jest. 90 prose'ntted va'sttääm bie'lin arvval še, što maatkšemvu'vdd lij pue'tti ääi'jest šorrnee ämmatvu'vdd sä'mmlai dommvuu'dest. Lij kuuitâg tä'rkk mu'stted še tøn, što maatkšemvu'vdd lij nuu'bb beä'lnn čuu't râäžžes vue'jji vaajtõõllmõõžžid da õuddmiârkkân maailm tällõõzzâst da poliittlaž vue'jjest šõddi muttsid.

Aazztemkääzzkõõzz

Maatkčem ämmatvuu'dest õhtt kõskksummsin toimmvuu'din lij aazztemkääzzkõõzz, kää'tt tuejjat oummid vuâsttavâ'lddemve'rğgnii'kk ın hotee'li jââ'dtee'jid da maatkšemvuu'd pörggjid. Lappi leett õlmstâ'ttem statistiikk (4.1.2016) vuâdald aazztemkääzzkõõzz lie õhtt miârkteei tuejjteei vuu'dest da õuddnummuž kuâsttai meâđšen še pue'tti ääi'jest. Sää'mkiõl silttummuš kiõččat õuddõssân, leša veâl tää'rkkben maatkčemvuu'dest kaggâ'tte še jee'res kiõli silttummuš. Tån ämmatvuu'd tuâjjpäi'k käunnje tääujmõssân privatt sektrest jee'res tää'zzlaž aazztemkääzzkõõzzid ta'rjeei pörggsin.

Aazztemkääzzkõõzzin tuâj haa'leei škooltõõttâd õuddmiârkkân nuu'bb tää'zz ämmtallaš mättstroitlin looggee'li hote'li-, resttrant- da catering-vuu'd vuâđđtu'tkkõõzz le'be maatkčemvuu'd vuâđđtu'tkkõõzz. Maatkšummuž vuäitt mätt'tõõttât še ämmatõllškooula da universite'tt-taa'zzin. Nuu'bb tää'zz maatkčem-vuu'd tu'tkkõõzz vuäitt mätt'tõõttât sää'mvuu'dest Sää'mvuu'd škooltemkõõskõõzzâst, da ämmatõllškooula da universite'tt-täa'zz tu'tkkõõzzid jeerab mie'ldd Ruä'vnjaargâst.

Porrmõškääzzkõõzz

Porrmõšämmatvuu'dest vuäitt vuäžžad tuâj õuddmiârkkân kokkân le'be poddne'kken. Statistiikk mie'ldd še porrmõškääzzkõõzz lie õhtt miârkteei tuejjteei Tuõddâr-da Tâ'vv-Lappi vuu'din (Lappi leett statistiikk 4.1.2016). Ämmatbaromeetr tuâjjmarkânvue'jj arvvlõõzz čuõvâst pue'tti beä'l ee'jj äi'ğgen jeerab mie'ldd poddnii'kk ın da resttrant- da jõnntäalltuâjjlain puätt lee'd vää'nn.

Tuâjjpäi'k tån vuu'd tuâjjlaid käunnje täujja resttraantin, leša vuei'tlvaž tuâjjpäi'k õuddmiârkkân kookkid lie še mättstroitlin, pei'vvhâiddampai'kin da puõccipõõrtin.

Ämmatvoudda vuäitt škooltõõttâd jeerab mie'ldd nuu'bb tää'zz ämmtallaš mättstroitlin čõõđtee'li õuddmiârkkân hote'li-, resttrant- da catering-vuu'd vuâđđtu'tkkõõzz. Sää'mvuu'd škooltemkõõskõõzz Ä'vvel toimmpäi'kest vuäitt mätt'tõõttât tån tu'tkkõõzz da vuäžžad kokkân ää'ntemvuođ. Lää'ssen Lappi-vuu'dest ämmatvoudda vuäitt škooltõõttâd še Ruä'vnjaargâst.

Maatkčem ämmatvu'vdd

Maatkčem ämmatvuu'dest tuâjjnõmmõõgg da toimmkaart lie jiännai, da maatkčem ämmatvuu'd ämmatne'k vuäitt vuäžžad tuâj mätt'tõõttummses da tuõjju harjnummses mie'ldd jeerab mie'ldd mä'tkkvuä'psen, maatkčemkääzzkõõzzi raajjjen le'be hât maka maatkčemtua'j jââ'dtee'jen. Sä'mmlai kulttuur da sää'mkiõli silttummuš kiõččat õuddõssân maatkčemtua'jast, leša pukin tää'rkmõs lij takai veidsõs kiõlltäidd. Nu'tt še pääiklaž luâđ tobddmõš da meä'ccjie'llemooddai miârktõs pue'tte õu'dde mainstâttmõõžži õhttvuõđâst.

Tuâjjpäi'k maatkčemvuu'd tuâjjlaid käunnje täujja privat sektrest õuddmiârkkân mä'tkkjä'rjstee'ji le'be programmkääzzkõspörggsi kääzzkõõzzâst, leša tuâj vuäitt vuäžžad še kaaupšem, markknâ'stem le'be saaggtemtuâjain.

Sää'mvuu'dest mätt'-tõõttât vuâđđtu'tkkõõzz vuäitt mätt'tõõttât Sää'mvuu'd škooltemkõõskõõzzâst. Tån lää'ssen Sää'mvuu'd škooltemkõõskõs ta'rjjad škooltõõzz še meä'cc da luâttvu'ppsid di luâtto'hjee'jid. Ämmatõllškooul - da universite'tt-täa'zz tu'tkkõõzzid vuäitt čõõđted jeerab mie'ldd Ruä'vnjaargâst.

Sää'morganisaatio

Sää'morganisaatio tuejite Lää'ddjânnam sää'mvuu'dest jönn joouk oummid da tők toi'mmje vuu'dest määngas da määngain jee'res ämmatvuu'din. Sää'mkiöl täidd lij pukin täin tuâjjpaai'kin tuõđi tää'rkes da täujja õõlgtõs tuâj vuäzma.

Sä'mmla jiõččvaaldšemorgaan Sää'mtee'gğ vä'lddtoimpäi'kk lij Aanrest sä'mmlai kulttuurkõõskõs Sajoozâst, leša čârtoimpäi'k käunnje še Enontekiöst da Uccjooggâst. Sää'mtee'gğ piisarkâ'dd tuejjet oummid tällõs- da takaivaaldâšmvuu'd ämmatnii'kkîn kiöl jâarglõ'ttid da škooltem- da mättmateriaal raaj'jid. Öhtsi'žze Sää'mte'gğ oudd tuâj tän poodd nu'tt 40 ooumže, koin nu'tt beä'l lie põõšši tuâjjkõõskâst. Projee'kti vaajtõõllâm diõtt še odđ tuâjjlaid pa'lkkeet mie'rrkõõski.

Sää'mvuu'd škooltemkõõskõs tuejjet oummid u'čtee'lin tällõs - da vaaldšemämmatvuu'd ämmatnii'kkid. Mättstroi'ttlest škooltet jeerab mie'ldd ä'rbbvuõđlaž sää'mjie'llemvue'jji leša jee'res še ämmatvuu'di ämmatnii'kkid, koid sä'mmlai dommvuu'dest taarbšet. Tän poodd Sää'mvuu'd škooltemkõõskõs oudd tuâj õhttsi'žze nu'tt 70 ooumže.

Lââ'ssen sää'mvuu'dest toimmai õuddmiârkkân YLE Sápmi, kää'tt tuejjet sää'mkiõllsaž media-vuu'd ämmatnii'kkid. Sää'm-museo Siida da sää'markiiv beä'lstes tuejite oummid jeerab mie'ldd museo- da arkiivämmatvuu'di tuâjaivui'm da jee'resnallšem sää'mõhttõõz tuejite oummid še jii'jjes jeerab ämmatvuu'deez tuâjain.

Puäzätääll

Puäzätääll da puäzäháiddmõš lie vääžnai da kuästtjeei vue'ss sää'mkulttuu'rest da tõ'st lij jönn miärktõs sää'mkulttuur seeiltummšest. Sä'mmlai dommvuu'dest lie õhttsa 13 paalgâškâ'dded, koi vuu'dest le'jje Paalgâškoo'ddi õhttõõz statistiikk mie'ldd 1209 puäzvuämstee'jed puäzäháiddamee'jjest 2014–2015. Vuu'd puäzvuämstee'jin 357 oummust lie pâ'jjel 80 jie'llempuäzged da see'st lij nääi't vuõiggâdvoõtt jie'llempuäzžuârrjõ'sse.

Oahppoofelaš-ha'ŋkkõõz čioõlgtõõz õhttvuõđâst mainstõõ'ttim neellj puäzoummu puki sää'mvuu'd koo'ddi vuu'dest, da hât puäđlvaž šõddma šiõttõõđât vaarõõdee'l, vuei'net puäzätääl še pue'tti ääi'jest tuejtee'jen ämmatvu'vdden. Liädglaž kõõjttõõllmõõž pohhtmõõž tuâ'rjee mainstâttmõõžži vuâđald tuejjuum tu'lkkummšid, nu'tt što tuâjjvue'kk lij tän poodd tää'zzest da tõn âaskat juátkkem nákkmen še pue'tti ääi'jest. Mättmi paalgâškoo'ddi vuu'dest aktiivlaž nuõri vuäzžmõs puäzätallu mie'ldd vuei'net važžtõssân, ko tuâjj vuu'dest kolle'či lee'd še pue'tti puõlvvõõggid.

Lappi luotsi õudldâ'sttempoortal ne'ttseeidain puäzätääl vuei'net Lappi-vuu'dest õhttân viõusâsvuõttân luâttree'gğesvuõttämmatvuu'din. Tõn vuei'net määngbeällsaž ämmatvu'vdden, kooz lij hiâlpp õhtteed še jee'res jie'llemvuõ'jjid mâ'te maatkčummuž le'be juátkkvalmštõõz. Puäzäháiddmõš jââ'tt ä'rbbvuõđlânji sää'mvuu'dest sooggin da ämmtest jönn miärktõs lij puärrsab puäzoummiin nuõrbid si'rddi ä'rbbteâtt da täidd.

Puäzžhoi'ddjeei ämmta vuäitt škooltõõttâd jeerab mie'ldd Sää'mvuu'd škooltemkõõskõõzâst Tuäivvnjaargâst. Nu'tt še Kautokeino õllškoolâst (allaskuvla) vuäitt mätt'tõõttât puäzäháiddmõõž kanditaatt tu'tkkõõz räjjä. Puäzžhoi'ddjeei lij puäzätäällpõrggi, koon šâdd ä'rbbvuõđlaž puäzäháiddam lââ'ssen siltteed še põrggja kuulli vaaldšmallaš tuâjaid.

Ķiõtt-tuâjjla ämmatvu'vdd

Sä'mmlaž Ķiõtt-tuâjj lij âalda sää'm kulttuur da luâđ. Tõt lij čea'ppõs da tøn lââ'ssen mænggsid še ju'n-a čârtoimmsaž le'be vä'ldtoimmsaž jie'llemvue'ķķ. Sää'm Ķiõtt-tuâj juâkká'tte kõrr da tee'mes aunnsi Ķiõtt-tuâjaid. Ķiõtt-tuâjain ââ'net ä'rbbvuõđlanji luâđast vuõžžum aunnsid mâ'te muõr jee'res vuõ'zzid, puõžžu čue'rv, taau'tid da suõnid, jee'res žee'vti čõõu'did, di jee'resnallšem raa'zzid õuddmiârkkân aunnsi päinnmõ'sše. Jee'res õnnum aunnâž lie jeerab mie'ldd silbb, tâ'nn da kâ'll.

Čiõlgtõõžž õhttvuõđâst mainstâttmõõžž vuâđald sää'mĶiõtt-tuâjjämmatvu'vdd lij va'žžtõõžžin huõlĳkani ämmatvu'vdd, ko'st lij tuâjj. Ķiõtt-tuâjai kõõččmõš ij leäkku occnam da tuâjaid äärvouddmõš da ärvv lie põõššâm pá'jjen. Liâdglaž kõõjttõõllmõõžž vuâđald kuâstje'či nu'tt, što vue'ss Ķiõtt-tuâjjvu'u'd ämmatnii'ķķin arvval ju'n-ba ämmat-taiddsaž tuâjjrin lee'd vää'nn tän poodd mâ'te še pue'tti ääi'jest.

Sää'm Ķiõtt-tuâjjlaž lij täujja põrggi. Ämmatvoudda vuäitt škooultõõttâd õuddmiârkkân Sää'mvu'u'd škooultemkõõskõõžžâst čõõđtee'l Ķiõtt- da čea'ppindustriavu'u'd vuâđđtu'tĳķõõžž, ko'st valmštââvv valmštõõžž plaaneem da valmštem siltteemvu'u'd artesaanân. Ämmatne'ķķen šõddmõš õõlgâd kuuitâg ku'ķesäiggsaž tuõjju harjnummuž.

Kue'Istummuš

Kue'Istummuš lij še õhtt ä'rbbvuõđlaž sä'mmlai jie'llemvuõ'jjin, leša änn'jõõžžâst tøn tiuddpeivsaž harjttummuš lij eeža va'žžel. Måtam tiuddpeivsaž kue'Isteei sää'mvu'u'dest kuuitâg käunnje leša täujja sij õ'httee jie'llemvuâkka õuddmiârkkân kue'Istem-maatkčummuž, mii lij takai nää'll õuddmiârkkân Teänjokkvu'u'dest. Ee'jj 2016 aalgâst viõ'ķķe pue'di odđ kue'Išee'llemlää'ķķ (379/2015), koon mie'ldd ämmatkue'Isteei rekistrâ'vve änn'jõž ääi'jest kaauplaž kue'Istee'jen.

Čiõlgtõõžž õhttvuõđâst čõõđtum mainstâttmõõžž vuâđald kuâstje'či nu'tt, što hâ't kue'Isteei ämmat ka'nntummšest lie jii'jjes va'žžtõõžž, ämmatvu'u'dest lie kuuitâg še vuäittmõõžž pue'tti ääi'j juurdee'l. Puârast vikkum markknâsttmõõžž veäkka da õuddmiârkkân valmštõõžž juätkkvalmštummuš kue'Istemjie'llemvue'jj lââ'ssen harjtee'l kue'Isteei vuäitt jeä'lted jii'jjes kue'Istummšin.

Kue'Isteei lij täujja põrggi, kää'tt vuäitt škooultõõttâd ämmta õuddmiârkkân nuu'bb tää'zz ämmtallaš mättstroi'ttlest čõõđtee'l kue'Iltääl vuâđđtu'tĳķõõžž jeerab mie'ldd Kemist ämmatmättškooul Lappiast. Tän lââ'ssen kue'Istee'jen vuäitt škooultõõttâd še mättsuâppmõš-škooultõõžžin.

Ålgglõstuâjj

Ann’jõž ääi’j teknologia da interne’tt-õhttvuõdi õuddneen
še ålgglõstuåj vuei’tlvažvuõđ lie lãssnam. Ålgglõstuåjj
miårkkšååvv tuåj, koon tuåjjlaž pãstt tuejjeed ju’n-a
biõ’kķee’l le’be obbnnes jee’res sãå’jest ko tuåjjpãäi’kstes.
Sã’mmlai dommvuu’dest, ko’st jãå’ttemkõõsk lie kuu’kķ
da mã’tkķ õuddmiårkkån Saujj-Lãä’djånnam šuurbid
gåårdid nãrrai jiånnai, ålgglõstuåj vuei’tlvažvuõtt
ta’rjjad låå’ss va’lljummsid puãđlvaž åmmat smiõttja.
Tuåjj- da jie’llemvue’kķministeria õõ’lmtem čõõuč 2014
Tuåjjjie’llembaromeetr mie’ldd juõ’kķ lååggad pa’lķķuum
ooumaž tue’jjii ålgglest uu’ccmõsån juõ’kķ neå’ttel
ee’jjest 2014, da Statistikk-kõõskõõzz õõlmtõs Tyõolojen
muutokset 1977–2013 (2014) čuå’jat, što ekka 2013
mõõnee’st mãåimõs 23 ee’jj åi’gģgen ålgglõstuåj tuejjee’ji
pa’lķķuum oummi mie’rr lij lãssnam kuõ’test prose’nntest
20 prosentta pukin pa’lķķuum oummiin.

Älgglöstuâjj ij kuuitâg o'nnest pukin ämmatvuu'din da čõõuč 2014 Tuâjj-jie'llembaromeetr mie'ldd i'jjin 2012–2014 jeänmössân älgglöstuâj tuejje äâ'lbuz toimmjeei, riikk kääzzkõõzzâst le'ddi oummu di privat kääzzkõõzzin tuejjei oummu. Oahppoofelaš-ha'ŋkõõzz čïölgtoõzz õhttvuõðâst rajjum mainstättmõõžzi vuðald älgglöstuâj vuei'tlvažvuõtt pue'di õu'dde jeä'rben õlltää'zz äšštobddituâjain, kreevsõs ämmatvuu'din õuddmiärkkân graafikko-tuâjast, tu'tkķeemtuâj õhttvuõðâst, jee'resnallšem vaaldšmallaš tuâjain, ķeerjlaž tuâjain di älgglösmätt'tem õuddnem mie'ldd še

u'čtee'l tuâjain. Liâdglaz kõõjjtõõllâmlomaakk vuâðald
õu'dde pue'tte lââ'ssen âlgglõstuâj vuei'ttemvuõtt
kaauplaž tuâjast, kulttuur da saaggtem ämmatvuu'dest,
kiõtt-tuâj ämmatvuu'dest, markknâsttmõõžžâst,
ha'ŋkķõstuâjast, vuä'pstemtuâjast, jaârglõ'ttjen,
mättmateriaal õõudee'jen da tiõrvâsvuõttthuõl vuu'dest
tiõttum tuâjain. Mâtam mainstõttum oummin säärnai,
što tõt lij kïdd jii'jjes miõljurddjin, jos haa'lad harjjted
niõggâlm ämmtes õuddmiârkkân jii'jjes domppäi'kest
tueijee'l.

Teâttkääiv

Oahppoofelaš-ha'ŋkķõõzz õhttvueđâst norrum teât:

Oahppoofelaš –ha’ŋkķõžž 9.2.-26.2.2016 čõđtum webropol- kõõijtõõllmõõžž va’sttõžž.

Oahppofoelaš –ha'ŋk'k'öözz 10.2.2016- 9.3.2016 äi'g'gen säa'mvuu'd jii'jjes ämmatvuu'd ämmatnii'k'ki le'be tuäju'vddjivuim čööđ-tum mainstättmööžž.

Jee' res teâttkääiv:

Ahlstedt, Jaana & Niemi, Jyrki (toim.)(2014), Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2014. Maa- ja elintarviketaloudentutkimuskeskus. Vammalan Kirjapaino Oy. Vuä33mest https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/mtt/julkaisut/suomenmaatalousja-maaseutuelinkeinot/jul115_SM2014.pdf.

Ailasmaa, Reijo (2015), Kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen henkilöstö 2014. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Tilastoraportit. Vuäžžmest https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126388/Tr16_15_kokonaisraportti.pdf?sequence=4. Lokkum 23.3.2016.

Ailasmaa, Reijo (2015), Terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö 2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti. Vuä33mest https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129581/Tr26_15.pdf?sequence=1. Lokkum 23.3.2016.

Ammattibarometri (2016), Ammattibarometri, Työllistymisen näkymät eri ammateissa. Vuä33mest <https://www.ammattibarometri.fi/toimistovalinta.asp>, loppum 23.3.2016.

Ammattinetti (2016), Ammattinetti, Ammatit. Vuäžžmest <http://www.ammattinetti.fi/amatit>, lokkum 23.3.2016.

Arkistolaitos (2016), Tervetuloa Saamelaisarkistoon. Vuäžžmest <<http://www.arkisto.fi/fi/arkistolaitos/saamelaisarkisto>>, lokkum 23.3.2016.

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986.

Jänkälä, Susanna (2014), Näkemyksestä menestystä: Matkailu. Työ- ja elinkeinoministeriö, toimialaraportti. Vuäžžmest http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/2274/Matkailu_joulukuu_2014.pdf.

Kalastuslaki 10.4.2015/379.

Koponen, Eija-Leena (2015), Sosiaali- ja terveysalan työvoiman riittävyys nyt ja tulevaisuudessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM raportteja 13/2015. Vuäžžmest https://www.tem.fi/files/42288/TEMraportti_13_2015_web_27022015.pdf.

Koponen, Eija-Leena & Laiho, Ulla-Maija & Tuomaala, Mika (2012), Mistä tekijät sosiaali- ja terveysalalle – työvoimatarpeen ja -tarjonnan kehitys vuoteen 2025. Työ- ja elinkeinoministeriö, TEM-analyysseja 43/2012. Vuäžžmest https://www.tem.fi/files/34537/sosiaali- ja_terveysala.pdf.

Kumpulainen, Mikko (toim.) (2014), Opettajat Suomessa 2013. Opetushallitus, Koulutuksen seurantaraportit 2014:8. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino Oy: Tampere. Vuäžžmest http://www.oph.fi/download/156282_opettajat_suomessa_2013.pdf.

Lapin ELY-keskus (2016), Lappi, Työllisyyskatsaus, Tammikuu 2016. Vuäžžmest http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/14646022/lapely_Tammikuu_2016.pdf/6025f3bd-b42f-40dc-a1b2-e137f9a587d8, lokkum 23.3.2016.

Lapin liitto (2014), Lapin kommentit VATT:n syyskuun perusuralaskelmaan. Vuäžžmest http://luotsi.lappi.fi/c/document_library/get_file?folderId=683161&name=DLFE-25350.pdf.

Lapin liitto (2015), Lapin matkailustrategia 2015-2018. Lapin liitto, julkaisusarja A43/2015. Vuäžžmest http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=2265071&name=DLFE-25498.pdf.

Lapin liitto (2016), Työpaikat ja työllisyys. Vuäžžmest <http://www.lappi.fi/lapinliitto/194>. Lokkum 23.3.2016.

Lapin luotsi (2016), Lapin luotsin ennakointiportaalin verkkosivut. Vuäžžmest <http://luotsi.lappi.fi/1>, lokkum 23.3.2016.

Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna (2014), Työolojen muutokset 1977-2013. Tilastokeskus, Suomen virallinen tilasto. Vuäžžmest http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytmv_197713_2014_12309_net.pdf.

Lyly-Yrjänäinen, Maija (2015), Työolobarometri, Syksy 2014, Ennakkotietoja. Työ- ja elinkeinoministeriönjulkaisuja, TEM raportteja 9/2015. Luettavissa <https://www.tem.fi/files/42242/barometri.pdf>.

OAJ (2016), Opetusalan ammattijärjestön kotisivut. Vuäžžmest <http://www.oaj.fi/cs/oaj/public>. Lokkum 23.3.2016.

Paliskuntainyhdistys (2016), Paliskuntainyhdistyksen kotisivut. Vuäžžmest <https://paliskunnat.fi/>, lokkum 23.3.2016.

Saamelaisalueen koulutuskeskus (2016), Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kotisivut. Vuäžžmest <http://www.sogsakk.fi/index.php>, lokkum 23.3.2016

SAKL (2016), Suomen ammattikalastajaliitto ry:n kotisivut. Vuäžžmest <http://www.sakl.fi/index.php/fi/>, lokkum 23.3.2014

Sámediggi (2016), Saamelaiskäräjien kotisivut. Vuäžžmest <http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_frontpage&Itemid=39>, lokkum 23.3.2016.

Siida (2016), Saamelaismuseum Siidan kotisivut. Vuäžžmest <<http://www.siida.fi/sisalto>>, lokkum 23.3.2016.

Taipale-Lehto, Ulla (2012), Matkailu- ja ravitsemisalan osaamistarveraportti. Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2012:13. Edita Prima Oy. Vuäžžmest http://www.oph.fi/download/141064_987587_MARA-osaamistarveraportti_VERKKO.pdf.

TEM raportteja (4/2014), Suomen matkailun tulevaisuuden näkymät, Katse vuoteen 2030. Elinkeino- ja innovaatio-osasto 17.1.2014. Vuäžžmest http://www.tem.fi/files/38499/Suomen_matkailun_tulevaisuuden_nakymat.pdf.

Tilastot Enontekiö (2016), Tilastokeskus, Kuntien avainluvut, Enontekiö. Vuäžžmest <http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatie-dot/047.html>. Lokkum 23.3.2016.

Tilastot Inari (2016), Tilastokeskus, Kuntien avainluvut, Inari. Vuäžžmest <http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/148.html>. Lokkum 23.3.2016.

Tilastot Sodankylä (2016), Tilastokeskus, Kuntien avainluvut, Sodankylä. Vuäžžmest <http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatie-dot/758.html>. Lokkum 23.3.2016.

Tilastot Utsjoki (2016), Tilastokeskus, Kuntien avainluvut, Utsjoki. Vuäžžmest <http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/890.html>. Lokkum 23.3.2016.

Valtiovarainministeriön julkaisu – 5/2016, Valtion työnantajat ja työelämän muutokset – Kehittämisenäkymiä ja tarpeita. Vuäžžmest <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/64950/Valtion%20tyoaikasaantely.pdf?sequence=1>, lokkum 23.3.2016.

VATT (2014), Työlliset maakunnittain ja toimialoittain 2011-2030. Vuäžžmest http://luotsi.lappi.fi/c/document_library/get_file?-folderId=683161&name=DLFE-25344.pdf.

Tu'st lij kiõđstad Sää'mtee'gğ nuõrisuåvtõõzz Oahppoofelaš –ha'ŋkķõõzz čiołgtõõzz vuâdald rajjum Määttai maddjin –vihkk, kää'tt lij jurddum nuõrid, ķeäin lie õõudâst puäđlvaž tuâjj-jie'llem va'lljõõzz. Viihkâst čuä'jtõõlât ämmatvuu'did, koin vuäitči vuäžžad tuâj åå'n da pue'tti ääi'jest Lää'ddjânnam sä'mmlai dommvuu'dest.

Viihkâst lie čuä'jtõllum nu'tt ha'ŋkķõõzz õhttvueđđâst rajjum mainstättmõõžži ko liädglaž kõõjttõõllâmlomaakk va'sttõõzzi vuâdald õu'dde kaggjam pue'tti ääi'jest tuejttei ämmatvuu'd, sää'morganisaatioi tuejttei vaaiktõõzz, ä'rbbvueđđlaž sä'mmlai jie'llemvue'jj di tõi puäđlvaž kue'stelm. Looppâst puutet vuänkanji õu'dde veâl ålgglõstuâj vuäittmõõžžid sä'mmlai dommvuu'dest.

Viihk liädglaž versio lij kaunnmest Nuõrisuåvtõõzz dommseidain addrõõzzâst http://www.samediggi.fi/nuorat/index.php?option=com_content&view=article&id=154&Itemid=50&lang=sms